

УДК 32.019.5

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.46.39>

ЕТНОФЕДЕРАЛІЗМ ЯК НАУКОВА КОНЦЕПЦІЯ ТА ЧИННИК ПОСТРАДЯНСЬКОГО СЕПАРАТИЗМУ

Павло Лисянський

<https://orcid.org/0000-0003-3997-9335>

Національний університет «Одеська юридична академія»,

кафедра політичних теорій

вул. Академічна, 2, 65009, м. Одеса, Україна

У статті представлено емпіричні дані щодо діяльності громадських рухів по просуванню ідеї сепаратизму на пострадянському просторі. Доведено, що сучасне суспільство вступає в епоху, що характеризується виникненням нових викликів: прогресивний націоналізм, тероризм, релігійна нетерпимість і все більший політичний сепаратизм. У сучасному світі ряд етнічно неоднорідних держав стикаються з етнічними викликами, які приймають форму етнополітичних конфліктів і навіть внутрішніх (сепаратистських) воєн.

Етнічна ідентичність – це багатовимірне поняття, яке включає самокласифікацію або маркування, прихильність або неприхильність до групи, певні цінності та переконання, пов'язані з групою, а також оцінку групи, яка може бути позитивною чи негативною. Коли Радянський Союз почав розпадатися, соціальна дезінтеграція та політична нестабільність спричинили сплеск етнічного конфлікту. Соціальні та економічні відмінності разом з етнічними відмінностями спричинили сплеск націоналізму всередині груп і дискримінацію між групами. Розвиток етнічної ідентичності включає формування ідентичності в самокатегоризації індивіда в етнічній групі (групах) і психологічній прив'язаності до неї. Етнічна ідентичність характеризується як частина всеосяжної самоконцепції та ідентифікації людини. Воно відрізняється від розвитку етнічної групової ідентичності. Таким чином, це явище виходить за рамки проблем національної та регіональної безпеки і набуває міжнародного характеру.

Простежено, що етнічний сепаратизм – це явище етнічного націоналізму, за якого етнічні нації прагнуть або отримати автономію, або відокремитися від держав, які ними керують, і створити суверенні держави або приєднатися до сусідніх держав. Етнічний сепаратизм часто вирішується за допомогою стратегій деволуції в таких країнах, як Індія та Бельгія, хоча це не обов'язково зупиняє його. Напруженість завжди ризикує розсунути кордони і привести до нової війни – будь-який заморожений конфлікт приховує цю небезпеку, і, незважаючи на участь і міжнародні механізми, до тих пір, поки не з'явиться рішення, яке приходить всередині країни, всередину, напруженість вони будуть триматися на високих висотах. Тим небезпечніше, коли зовнішня влада, зокрема Російська Федерація в цих регіонах, щоб підтримувати загальний стан занепокоєння, намагаючись відвернути держави в цій області від погляду на захід.

Ключові слова: просування, сепаратизм, національний федералізм, етнофедералізм, теорія «сегментних держав», пострадянський простір.

Вступ. Оскільки тема сепаратизму на пострадянському просторі, природно, виходить за рамки традиційних галузей політичної науки, вивчення сепаратистського руху перетворилося на значну дослідницьку програму як у порівняльній політиці, так і в галузі міжнародних відносин. Нові держави за останні два десятиліття виникли або з попелу більших (наприклад, колишній Радянський Союз і Югославія), або в результаті затяжної і жорстокої боротьби (наприклад, Східний Тимор, Еритрея і Південний Судан). Поширення

нових держав зруйнувало десятиліття міжнародних кордонів після закінчення холодної війни. Більше того, в межах того, що колись було Радянським Союзом та Югославією, міжнародне співтовариство нерівномірно ставилося до прагнень до державності, схвалюючи зусилля Косово та Чорногорії щодо здобуття незалежності та відкидаючи зусилля Південної Осетії та Абхазії в Грузії та Придністров'ї в Молдові.

З огляду на все це, стає зрозумілим, наскільки важливим для емпіричного вивчення сепаратистського руху став аналіз розпаду Радянського Союзу та Югославії. Тільки в Югославії з 1995 року з попелу повстало більше незалежних держав, ніж у решті світу, а в 1990-х роках з'явилося п'ятнадцять Незалежних Держав-наступників колишнього Радянського Союзу. Однак вчені ще не досягли консенсусу щодо цінності порівняльних уроків сепаратизму на колишньому комуністичному просторі для решти світу.

З одного боку, вчені дійшли висновку, що різні детермінанти відділення, здається, діють всередині Євразії та за її межами. З іншого боку, теорія «сегментних держав», що веде до національних держав, запозичена з радянського досвіду, можливо, пояснює, «звідки беруться національні держави» у всьому світі. Отже, залишається відкритим питання про те, як далеко поширюються теорії сепаратизму і кризи національних держав, що виникли в результаті розпаду Радянського Союзу. Тут варто у лапках навести прізвища теоретиків цих підходів, хочаб по одному. Ви про них і пишете у цій статті.

Мета статті – дослідити етнофедералізм як наукову концепцію та чинника пострадянського сепаратизму.

Виклад основного матеріалу. У грудні 1991 року не менше 15 держав офіційно відокремилися від Союзу Радянських Соціалістичних Республік, що ознаменувало крах комуністичного колосу на сході, представленого СРСР, і формальне припинення холодної війни. На хвилі піднесення, що характеризувало здобуття незалежності, громадяни цих держав з оптимізмом дивилися на майбутнє, яке здавалося світлим і процвітаючим. Деякі держави успішно пройшли цей шлях: Естонія, Латвія, Литва, приміром, тали прикладом успішної європейської та євроатлантичної інтеграції. Балтійський щит досяг значних економічних та військових успіхів за останні три десятиліття, залишивши минуле позаду в тіні московських серпу та молота. Не всі держави-наступники неіснуючого СРСР мали настільки ж яскравий маршрут. Відразу після 1991 року в таких державах, як Молдова, Грузія, Азербайджан і Вірменія, почали виникати конфлікти, викликані появою сепаратистських рухів, підтримуваних – завуальованих чи ні – Російською Федерацією. Ці надзвичайно криваві та суворі сепаратистські конфлікти призвели до загибелі понад 196 000 людей, крім погромів та етнічного насильства. Деякі з цих конфліктів все ще перебувають у невизначених ситуаціях без укладення будь-якого мирного договору, який припинив насильство.

Таким чином, ряд колишніх радянських держав суверенні над всією національною територією тільки де-юре, існують території, що знаходяться під контролем сепаратистських угруповань. Після розпаду Радянського Союзу народи регіону обрали спосіб національного розвитку, спільний для всієї Євразії – усі вони хочуть мати власні суверенні держави. Але темпи розпаду колишньої багатонаціональної радянської держави були справді безпрецедентними, і це саме по собі є однією з причин наростання етнічної напруги. Напевно, жодна інша країна на пам'яті не була охоплена одночасно такою глибокою економічною, політичною, а також етнічною кризою. Соціальна та етнічна напруга посилилася різким падінням рівня життя населення. Все це проклало шлях у більшості колишніх радянських республік до встановлення авторитарно-націоналістичних режимів, які ще більше розпалюють націоналістичні пристрасті. Конфлікти, що розгортаються в результаті, ще більше погіршують становище людей.

Значною мірою через чисельну перевагу розпаду Радянського блоку – більше лише в СРСР та Югославії, ніж у решті світу з 1990 року – дослідники конфліктів у регіоні написали лівову частку книг та статей про порівняльний сепаратизм. Між колишнім комуністичним блоком та рештою світу, здається, існують відмінності в конкретних питаннях, вибірках та розмежуванні наборів даних. Більш того, ці розбіжності ще не привели до консенсусу: просто поки немає особливої згоди з приводу того, чому сепаратистський конфлікт виглядає так несхожим на решту світу. Зокрема, вказуємо на незалежний вплив установ (особливо в Чехословаччині, Радянському Союзі та Югославії) на зміцнення потужних етнічних ідентичностей та інтересів. Наслідком цього є загальна тенденція применшення існуючі етнічні ідентичності і, більш конкретно, припускати, що досоціалістична історія була менш важливою для формування етнічної ідентичності, ніж те, що мало місце за соціалістичного правління [1–4].

Валері Банс зайшла далеко, стверджуючи, що політичні інститути визначили розпад Радянського блоку і ту форму, яку прийняв цей кінець [6]. Вона стверджує, що розпад Радянського Союзу, Югославії та Чехословаччини був результатом напруженості між національним федералізмом та соціалістичною диктатурою. Простіше кажучи, обіцянка етнічного самовизначення в поєднанні з жорстким соціалістичним централізмом вбудували в ці системи механізм саморуйнування, пояснюючи, чому вони розпалися на початку 1990-х років, тоді як їхні унітарні аналоги з радянського блоку залишилися цілими [6].

Брубекер застосував подібний підхід, зосередивши увагу на тому, як Радянський етнофедералізм мав потужний вплив на двох рівнях. По-перше, на індивідуальному рівні етнічний федералізм зробив титульну ідентичність (тобто засновану на етнічній групі, навколо якої були побудовані су національними одиниці) значною мірою визначає те, як люди уявляли себе, оточуючих їх людей і, найголовніше, свої життєві шанси. По-друге, етнофедералізм призвів до «широкої інституціоналізації державності та національності як фундаментальних соціальних категорій» [5].

Рональд Суні також підкреслив незалежний характер радянських інституцій, що формують ідентичність, але виділив два аспекти радянської національної політики, які допомогли поставити саму політику в історичний контекст. По-перше, між розпадом імперії під час Першої світової війни та зміцненням радянських кордонів спостерігалися суттєві відмінності як у силі, так і в характері національних ідентичностей на радянській периферії. У деяких випадках національна ідентичність була міцно закріплена на масовому рівні, як, наприклад, у Вірменії та Грузії [20].

Вичерпний аналіз Марком Бейссінджером тисяч подій до і під час розпаду Радянського Союзу доповнює попередні дослідження [25]. Наприклад, він зазначає, що етнофедералізм слідував, а не передував націоналістичній мобілізації у значній кількості радянських республік. Тобто радянський центр у перші вразливі роки свого існування відреагував на повстання на периферії наданням статусу Республіки та інших поступок бунтівним національностям. Цей момент важливий з двох причин. По-перше, це ставить націоналістичну мобілізацію на перше місце причинно-наслідкового зв'язку, а не припускає, що вона є низхідною функцією інституційних ефектів. По-друге, це відсилає нас до історичної спадщини мобілізації у сприянні як національній ідентичності, так і мобілізації від її імені. Для Бейссінджера питання обертаються навколо того, чому деякі національності мобілізувались, а інші – ні, і чому деякі вчинили так жорстоко. Подібні відмінності існують між Hell, Raider та Zürcher [15]. Тим не менш, важливим моментом є те, що ці роботи колективно залучають джерела націоналістичної мобілізації, незалежно від того, приймає вона мирну або насильницьку, сепаратистську або прагне до автономії форму.

У книзі Крістофа Цюрхера «пострадянські війни» зроблена спроба пояснити, чому деякі субреспубліканські регіони з етнічними меншинами в державах-наступниках СРСР переросли в насильницький конфлікт, в той час як іншим, також схильним до ризику конфлікту, вдалося уникнути його. При цьому він обходить головну проблему, властиву вивченню відділення радянських республік, а саме те, що в кінцевому підсумку не було ніяких відмінностей в тому, відокремилися вони чи ні. Замість того, щоб зосередитися на діях республіканських лідерів, Цюрхер опускає рівень до рівня автономних регіонів у державах-наступниках [16].

Центральне місце в підготовці ґрунту для насильницького конфлікту, як це було в ряді інших досліджень, займає «Етнічна демографія», викликана радянськими інститутами, які формалізували титульну етнічну першість в республіках і субрегіонах, але також на практиці поставили їх на службу етнічним російським, другорядним по відношенню до впровадження політики, прийняту в Москві [17]. Як бачимо нижче, політична роль цих інституційних привілеїв другого порядку поширюється далеко за межі колишнього Радянського Союзу, але по-різному.

Слабкість держави також займає центральне місце в аргументації Цюрхера. Хоча дослідники сепаратизму в інших країнах стверджують, що слабкі держави зробили відокремлення непривабливим варіантом, Цюрхер припускає протилежне і зазначає, що Росія, Грузія та Азербайджан не змогли виграти війни проти своїх повстанців-сепаратистів. Конфлікти між державою та повстанцями більше, ніж асиметричні битви, нагадували «війну між двома починаючими фірмами». Однак це було не стільки через попередню слабкість, скільки через роз'єднаність Еліт після розпаду Радянського Союзу, в результаті чого деякі республіки мали мало можливостей зберегти монополію на насильство. Розповіді про військових постачальників в Грузії, Чечні та Азербайджані більше наповнені іменами бізнесменів і їх ополченців, ніж офіційними військовими підрозділами.

На нашу думку, аналіз Цюрхера свідчить про те, що макроструктурні умови етнофедералізму та заворушень у центрі Москви були необхідними, але недостатніми для спаху насильницького етнічного повстання в державах-наступниках Кавказу. Крім того, це передбачає вирішальну роль місцевих етнічних еліт у підтримці єдності як власних соціальних мереж, так і узгодженості державного апарату. Коли вони можуть / роблять, насильницький конфлікт малоімовірний [18].

У книзі «Основи етнічної політики» Генрі Хейл фокусується на республіканському рівні в Радянському Союзі і намагається розібратися, чому деякі Республіки відокремилися раніше інших. Це, без сумніву, важливе питання, тим більше, що, як зазначає Хейл, деякі ранні учасники вплинули на те, що сталося з самим Союзом. Пошуки вирішення цієї головоломки ґрунтуються на початковій передумові про те, що в розпаді Радянського Союзу не було нічого неминучого і що, зокрема, українські еліти могли б врятувати Союз, якби діяли по-іншому.²⁸ Аргумент, який розвиває Хейл, ґрунтується на перспективній оцінці ймовірного майбутнього своєї етнічної групи в умовах незалежності або продовження Союзу. Там, де етнічні групи очікують гіршого становища в рамках союзу, вони обирають незалежність (як це було у випадку з Україною). Там, де вони очікують, що збереження Союзу приведе їх до кращого майбутнього, вони вважають за краще підтримувати юніоністські рішення (як це було в Узбекистані). Хейл концептуалізує та оцінює цей результат з точки зору відносного часу проголошення незалежності республіканцями.

Хейл стверджує, що відповідний економічний статус республік порівняно з Радянським союзом створював різні стимули. Заможніші республіки мали вагомні підстави побоюватися експлуатації у відновленому Союзі, тоді як бідніші мали сильний стимул

підтримувати юніонізм заради переваг, які він міг їм надати. У його рамках національні федералістські інститути також мали велике значення, оскільки вони «ефективно вирішують проблеми колективних дій на мікрорівні і, таким чином, ізолюють проблему макрорівню».

Етнічні конфлікти в колишньому Радянському Союзі та їх потенційна можливість викликати серйозні міждержавні конфлікти становлять серйозну загрозу регіональній і міжнародній безпеці в найближчі роки. Незважаючи на те, що розпад Радянського Союзу зменшив загрозу ядерної та звичайної війни, на якій трималася повоєнна система альянсу, руйнівні наслідки великих політичних, економічних і соціальних трансформацій, що охопили регіон, створили ряд нових загроз для регіональної безпеки. Поява 15 незалежних багатоетнічних держав, які стикаються з кризами державного будівництва та економічної трансформації з невизначеною ідентичністю, спірними кордонами, незахищеними меншинами, а в багатьох випадках і загрозою російського гегемонізму, що насувається, створює серйозний виклик для політики Заходу.

Гейл Лапідус у своїх дослідженнях етнічних конфліктів базується на думці, що хоча джерела поточних конфліктів є частково історичними, а частково спадщиною радянської національної політики, вони також були спровоковані або посилені впливом демократизації та маркетизації; боротьба еліт за політичну владу та розподіл ресурсів лежить в основі конфліктів, які часто розглядаються як суто «етнічні». Більше того, розпад Радянського Союзу в рамках його 15 союзних республік дає поштовх до подальшого розв'язання та триваючого конфлікту, оскільки він ставить під сумнів інші кордони та територіальні домовленості в регіоні та висуває на перший план фундаментальну напругу між двома міжнародно визнаними нормами: право на самовизначення та територіальну цілісність існуючих держав.

Знову ж таки, щоб поставити питання про історично вкорінені ідентичності на дискусію, дві останні республіки, які оголосили суверенітет (Казахстан та Киргизстан), не були найбіднішими, але вони були спільними двома, для яких етнофедералізм зіграв найбільшу роль у формуванні етнічної ідентичності майже повністю. Казахстан був бідний доходами, але багатий нафтою, як і Азербайджан, який обіцяв процвітання після здобуття незалежності для обох.

В інших країнах, особливо в країнах Балтії і на Кавказі, сильніший консенсус щодо того, що надання Москвою статусу титульної республіки було центральною відповіддю на мобілізацію етнічної ідентичності. Це спостереження містить потужну критику інституційних теорій, оскільки початком причинно-наслідкового зв'язку є епізоди націоналізаційної мобілізації, які привели центральних лідерів до вибору етнофедералізму. Інститути в таких траєкторіях є скоріше проміжними змінними, ніж незалежними причинами.

Філіп Редер прагнула не пояснити відмінності між країнами радянського блоку, а пояснити, чому члени СРСР є членами і чому інші ніколи туди не потрапляли. Глобальні амбіції, на думку Редер, цілком виправдані: «86% всіх нових національних держав в двадцятому столітті мали передісторію, дуже схожу на створення незалежних держав-наступників СРСР. Дійсно, за минуле століття можна було б з упевненістю поставити значну суму на емпіричне правило «немає сегментної держави, немає національної держави». Для вчених та політиків, які пропагують думку про те, що федералізм може «стримувати націоналізм», цей аргумент повинен викликати занепокоєння.

Інститути держави виконують два завдання, які необхідні потенційним державним діячам. Як зазначали Цюрхер, Хейл, Банс та багато інших вчених, вони значною мірою допомагають вирішувати проблеми збору даних на груповому рівні. Вони забезпечують набір механізмів передачі, за допомогою яких правлячі еліти можуть донести національні

символи д населення. Тут концепція Редера кидає виклик іншій теорії сепаратистської війни, орієнтованій на теорії Барбара Уолтер, орієнтованої на репутацію. По суті, Уолтер стверджує, що сепаратистська активність має тенденцію провокувати насильницьку і рішучу реакцію держави. Наскільки ми розуміємо сегментарні стани як реакцію на мобілізацію, аргумент Редера суперечить цьому [19].

Концепція тісно пов'язана з національним федералізмом, так і з етнофедералізмом як центральним пояснювальним фактором. Це також ефективно обмежує аналітичний погляд групами, які чітко заявляють про свої прагнення до незалежності. Це зрозуміло в контексті теорії міжнародних відносин, класично орієнтованої на держави як відповідних дійових осіб, але це загрожує зменшенням можливої вибірки за рахунок виключення груп, які не прагнули або не прагнули в першу чергу до незалежності за допомогою націоналістичної мобілізації. Багато етнічних груп або не вимагають незалежності, або роблять це лише на короткий час як стратегію ведення переговорів, перш ніж погодитися на менші поступки. Таким чином, ті, хто висуває менші вимоги, просто не з'являться на екрані цього радара, але вони можуть так само ефективно каналізувати кризи національних держав, як і відверті претенденти на національну державу.

Рейдер надає відносно незначний статус етнічним ідентичностям, які передували інституціям сегментарної держави. Це цікаво, оскільки так багато радянських республік раніше чинили опір включенню і значною мірою каталізували етнофедералізм. Як і Цюрхер і Хейл, він припускає, що перспектива «Націй до націоналізму» як пріоритетного ресурсу для республіканських еліт є меншою причинною силою, оскільки значною мірою встановлена автономія від лідерів спільної держави, що дозволяє їм консолідувати контроль над етнічною політикою та ідентичністю.

Незважаючи на суттєві відмінності в методах і спрямованості, всі вони вказують на причинну роль етнофедеральних інститутів або як головних каталізаторів, або як центральних структурних передумов сепаратистського повстання [20].

Найпоширенішим поясненням, на думку Банса, Хейла та Редера, є те, що етнофедералізм призвів до розпаду Чехословаччини, Радянського Союзу та Югославії. Хейл і Редер стверджують, що Етно федералізм має такий вплив за межами колишнього комуністичного світу.

Іран спробував посередничати в конфлікті, привівши до столу переговорів президента Азербайджану Мамедова і президента Вірменії Тер-Петросяна в Тегерані для двосторонніх переговорів щодо спроб вирішення конфлікту. Незважаючи на хороший початок, переговори були жорстоко перервані, коли всього через кілька днів війська Вірменії захопили місто Шуша. Конфлікт між двома державами був включений до порядку денного Гельсінського саміту, але і тут не вдалося знайти ефективного рішення. У міру того, як Азербайджанський наступ тривав, Нагірно-Карабах прийняв рішення організувати власне управління, завдавши уряд, що забезпечує стабільність регіону протягом усього конфлікту. На чолі цього політичного органу стояв Роберт Кочарян [21].

Перевірка деяких прикладів з минулого показує, що групи етнічних меншин обирають сепаратизм як спосіб дії під час конфліктів з владою. Нижче наведено кілька прикладів, які демонструють і підтверджують цю тезу: алавітська меншина в Сирії, принаймні до 1946 року, була за відокремлення від території Сирії. Це прагнення було підтримано Францією, яка побачила можливість у відокремленні алавітів як частину своїх амбіцій на важливу роль у регіоні. Іншим прикладом є північна гілка ісламського руху в Ізраїлі, яка послідовно прагне створити автаркічні інститути для арабської меншини. У минулому її високопоставлені спікери часто заявляли, що не визнають державу Ізраїль і бажають

відокремитися. У курдів те саме бачення. Понад 30 мільйонів з них більше століття прагнуть відокремитися від Туреччини, Іраку, Ірану та Сирії. Можна заперечити це, стверджуючи, що деякі політичні структури серед курдського населення вважають за краще зберігати статус-кво, і все ж є курди з політичною владою, які закликають – постійно – до встановлення самовизначення та створення власного суверенного політичного утворення. Нарешті, коротко кажучи, референдум у Каталонії 2017 року є ще одним прикладом сепаратизму.

У січні 2017 року майже півмільйона людей, більшість з яких жінки, вийшли на марш проти інавгурації Дональда Трампа. Релевантне питання: де були всі маси (республіканці та демократи), які виступали проти політики Трампа щодо жінок? Те саме запитання доречно, коли вчені дивляться на інші суспільства. Ізраїльська громадськість уважно стежила за процесом відходу Ізраїлю від сектора Газа влітку 2005 року. Не дивно, що на піку кампанії тиску на уряд Ізраїлю, щоб той не залишав Газу в односторонньому порядку, не більше кількох тисяч виступили проти рішення Уряду. На ізраїльській арені 2019–2020 роки стали свідками трьох раундів загальних виборів. Політичний глухий кут залишив більшість ізраїльтян вдома. Вони не виходили на вулиці протестувати проти обранців, які сприймаються як корисливі та не діють в суспільних інтересах. Вирази протесту майже повністю залишилися в соцмережах. Рух «жовтих жилетів» або «жовтих жилетів» – це популістський масовий політичний рух за економічну справедливість, який розпочався у Франції в жовтні 2018 року. Після того, як опублікована онлайн-петиція збрала майже мільйон підписів, 17 листопада почалися масові демонстрації. Протест розпочався на веб-сайті У травні 2018 року 300 000 людей підписали петицію із закликом до уряду Франції змінити свою економічну політику. Коли протест перейшов із соціальних медіа на вулиці, на його піку до нього приєдналося майже 300 000 громадян Франції, 0,5% населення Франції, у просторі соціальних мереж. Рух «жовтих жилетів» або «жовтих жилетів» – це популістський масовий політичний рух за економічну справедливість, який розпочався у Франції в жовтні 2018 року. Після того, як опублікована онлайн-петиція збрала майже мільйон підписів, 17 листопада почалися масові демонстрації. Протест розпочався на веб-сайті У травні 2018 року 300 000 людей підписали петицію із закликом до уряду Франції змінити свою економічну політику. Коли протест перейшов із соціальних медіа на вулиці, на його піку до нього приєдналося майже 300 000 громадян Франції, 0,5% населення Франції у просторі соціальних мереж. Рух «жовтих жилетів» або «жовтих жилетів» – це популістський масовий політичний рух за економічну справедливість, який розпочався у Франції в жовтні 2018 року.

Деякі греки підтримують лінію уряду з середини 2015 року, відмовляючись прийняти умови Європейського Союзу в обмін на допомогу для порятунку економіки Греції. Деякі єгиптяни підтримали чинного президента Абеда аль-Фатаха ас-Сісі, коли він очолив військову акцію з усунення президента Мухаммада Мурсі (червень 2013 року), який був демократично обраним. Вони вийшли на вулиці і висловили свою ідентифікацію з режимом, і зробили це також на багатьох інтернет-сайтах. Інші, більшість з яких були активістами «Братів-мусульман», чинили опір цьому кроку, оскільки Мурсі є відомим лідером їхнього руху. В Ізраїлі з початку 2017 року до кінця 2019 року сотні людей протестували перед резиденцією генерального прокурора, вимагаючи висунути звинувачення проти прем'єр-міністра Біньяміна Нетаньяху. У відповідь, Прихильники прем'єр-міністра Нетаньяху влаштували серію мітингів, щоб висловити свою солідарність з лідером. Нарешті, для цього розділу праві активісти вийшли на вулиці в Шарлотсвіллі, штат Вірджинія (середина 2017 року), вимагаючи не прибирати бронзову

статую генерала Конфедерації, оскільки міська рада (для цього дослідження цей орган є повноваженням) вирішили зробити на початку цього року. Ця тема розділила громаду жителів Шарлоттсвіля на дві групи та призвела до насильницьких дій. Одна група (прихильники переваги білих націоналістів) була проти цього рішення, а інша група ототожнювала себе з ним. Не дивно, що, незважаючи на актуальність теми для всіх громадян США, жорстоке насильство, яке спалахнуло в Шарлоттсвіллі (один загиблий, 19 поранених), не поширилося на інші місця.

В Італії сепаратистські рухи відносно популярні в багатьох провінціях. На початку 1990-х партія Ліга Півночі (Lega Nord) заговорила про можливість відділення північних провінцій. Вона називала їх збірним терміном Паданія – від назви Паданської рівнини та річки По. Сепаратисти трохи розширили кордони і записали до Паданії не лише ті провінції, які лежать на рівнині (Ломбардію, Лігурію, Венето тощо), а й, наприклад, Тоскану та Умбрію.

Фламандський рух – це загальний термін для різних фламандських політичних партій, які підтримували все, починаючи від більшої автономії Фландрії до сецесії та формування суверенної фламандської держави або об'єднання з Нідерландами. Як приклад того, як стратегії деволуції можуть дати осічку для афедеративна держава. У 21 столітті все більша автономія, яка поступово надавалася бельгійським етнічним націям, здається, призвела до посилення почуття етнічного сепаратизму та меншої зацікавленості залишатися єдиною країною.

Багатомісячні застої через невдачу сформувати коаліційні уряди змусили багатьох припустити, що найрозумнішим курсом для Бельгії є поділ

Рух за суверенітет Гаваїв складається з приблизно десяти окремих рухів і політичних партій серед корінних жителів Гаваїв, спрямованих на відновлення статусу Гаваїв як суверенної держави до 1898 року. Королівство Гаваї було підірвано та контрольовано урядом США в 1890-х роках, потім острови були приєднані до США. Відтоді корінні гавайці були демографічно та економічно затоплені іммігрантами з материкової частини США та Азії, втративши доступ і права на традиційні та священні землі, і багато в чому стаючи громадянами другого сорту.

Є кілька добре відомих прикладів сепаратистських рухів у всьому світі, включаючи курдський сепаратизм у Туреччині, Іраку, Ірані та Сирії; тамільський сепаратизм на Шрі-Ланці; сепаратизм туарегів у Малі та Нігері; Квебекський сепаратизм у Канаді; Баскський сепаратизм в Іспанії; і так далі.

Напруженість завжди ризикує розсунути кордони і привести до нової війни – будь-який заморожений конфлікт приховує цю небезпеку, і, незважаючи на участь і міжнародні механізми, до тих пір, поки не з'явиться рішення, яке приходить всередині країни, всередину, напруженість вони будуть триматися на високих висотах. Тим небезпечніше, коли зовнішня влада, зокрема Російська Федерація в цих регіонах, щоб підтримувати загальний стан занепокоєння, намагаючись відвернути держави в цій області від погляду на захід. Росія повинна відмовитися від доктрини «розділяй і володарюй», прийнятої для зовнішньої безпеки, і переосмислити свою участь на регіональному рівні мирним і орієнтованим на співпрацю способом. До тих пір держави регіону будуть жити під тінню серпа і молота – сумне нагадування про жах минулих років.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз ситуацій з різних держав, під різними типами режимів показує, що більшість людей у більшості випадків байдужі. Люди схильні залишатися пасивними, якщо політика уряду не впливає безпосередньо на їхню рутину. Однак, якщо люди вирішують реагувати, їхні рішення та дії є результатом

мотивації змінити статус-кво та створити іншу реальність заради своїх приватних і колективних інтересів.

Нарешті, слід усвідомлювати той факт, що запропоновану типологію можна досліджувати за будь-якого типу режиму; вибір одного з цих теоретичних варіантів має різні розгалуження, залежно від того, чи є дослідження конкретної групи, на якій проводиться дослідження, за демократії, монархії, авторитарного чи іншого типу правління.

Список використаної літератури

1. Manz B. F., Altstadt A. The Azerbaijani Turks: Power and Identity under Russian Rule. *Russian Review*. 1994. Vol. 53, no. 3. P. 453. URL: <https://doi.org/10.2307/131220> (date of access: 29.11.2022).
2. Kivisto P., Armstrong J. A. Nations Before Nationalism. *Contemporary Sociology*. 1983. Vol. 12, no. 5. P. 573. URL: <https://doi.org/10.2307/2068747> (date of access: 29.11.2022).
3. Bakke K. M., Wibbels E. Diversity, Disparity, and Civil Conflict in Federal States. *World Politics*. 2006. Vol. 59, no. 1. P. 1–50. URL: <https://doi.org/10.1353/wp.2007.0013> (date of access: 29.11.2022).
4. Legvold R., Beissinger M. R. Nationalist Mobilization and the Collapse of the Soviet State. *Foreign Affairs*. 2002. Vol. 81, no. 6. P. 197. URL: <https://doi.org/10.2307/20033393> (date of access: 29.11.2022).
5. Brubaker R. *Nationalism reframed: Nationhood and the national question in the New Europe*. Cambridge [England] : Cambridge University Press, 1996. 202 p.
6. Bunce V. *Minority Politics in Ethnofederal States: Cooperation, Autonomy, or Secession?* Mario Einaudi Center for International Studies Working Paper Series 8-07, Cornell University, 2007. URL: <https://ecommons.cornell.edu/handle/1813/55033> (date of access: 29.11.2022).
7. Cederman L.-E., Wimmer A., Min B. Why Do Ethnic Groups Rebel? New Data and Analysis. *World Politics*. 2009. Vol. 62, no. 1. P. 87–119. URL: <https://doi.org/10.1017/s0043887109990219> (date of access: 29.11.2022).
8. Darden K., Grzymala-Busse A. The Great Divide: Literacy, Nationalism, and the Communist Collapse. *World Politics*. 2006. Vol. 59, no. 1. P. 83–115. URL: <https://doi.org/10.1353/wp.2007.0015> (date of access: 29.11.2022).
9. Dragadze T. “Azerbaijan and the Azerbaijanis,” in Graham Smith ed., *The Nationalities Question in the Post Soviet States*, 2nd edition, London: Longman, 1996, P. 269–290.
10. Englebert P. Let's stick together: Understanding Africa's secessionist deficit. *African Affairs*. 2005. Vol. 104, no. 416. P. 399–427. URL: <https://doi.org/10.1093/afraf/adi008> (date of access: 29.11.2022).
11. Fuller E. The Transcaucasian Republics in 1987. Radio Free Europe–Radio Liberty, Radio Liberty Research (Munich). RL 8/88, 30 December 1987. URL: <https://www.rferl.org/> (date of access: 29.11.2022).
12. Armed Conflict 1946–2001: A New Dataset / N. P. GLEDITSCH et al. *Journal of Peace Research*. 2002. Vol. 39, no. 5. P. 615–637. URL: <https://doi.org/10.1177/0022343302039005007> (date of access: 29.11.2022).
13. Gorenburg D. Regional Separatism in Russia: Ethnic Mobilisation or Power Grab?. *Europe-Asia Studies*. 1999. Vol. 51, no. 2. P. 245–274. URL: <https://doi.org/10.1080/09668139999029> (date of access: 29.11.2022).
14. Cashaback D. A Review of “The Foundations of Ethnic Politics: Separatism of States and Nations in Eurasia and the World”. *Nationalism and Ethnic Politics*. 2009. Vol. 15, no. 2. P. 258–259. URL: <https://doi.org/10.1080/13537110902928839> (date of access: 29.11.2022).
15. Hechter M. Containing Nationalism. *Containing Nationalism*. 2001. P. 134–159. URL: <https://doi.org/10.1093/019924751x.003.0008> (date of access: 29.11.2022).

16. Roeder P. Which Segment-States Become Nation-States?. *Where Nation-States Come From*. P. 290–340. URL: <https://doi.org/10.2307/j.ctt7t07k.15> (date of access: 29.11.2022).
17. Sambanis N., Milanovic B. Explaining the Demand for Sovereignty. The World Bank, 2011. URL: <https://doi.org/10.1596/1813-9450-5888> (date of access: 29.11.2022).
18. Smith B. Separatist Conflict in the Former Soviet Union and Beyond: How Different Was Communism?. *World Politics*. 2013. Vol. 65, no. 2. P. 350–381. URL: <https://doi.org/10.1017/s0043887113000087> (date of access: 29.11.2022).
19. Smith B. *Resources, history and rebellion in Central and Southeast asia: aceh and azerbaijan in Comparative perspective*. Working paper, University of florida. 2012. URL: <https://www.jstor.org/stable/42002210> (date of access: 29.11.2022).
20. Hill R. J. The revenge of the past: nationalism, revolution and the collapse of the Soviet Union. *International Affairs*. 1994. Vol. 70, no. 4. P. 818–819. URL: <https://doi.org/10.2307/2624634> (date of access: 29.11.2022).
21. Tajfel H., & Turner J. C. Social psychology of intergroup relations. *Annual review of psychology*. 1982. Vol. 33(1). P. 1-39.
22. Treisman D. S. Russia's "Ethnic Revival": The Separatist Activism of Regional Leaders in a Postcommunist Order. *World Politics*. 1997. Vol. 49, no. 2. P. 212–249. URL: <https://doi.org/10.1353/wp.1997.0006> (date of access: 29.11.2022).
23. Walter B. F. *Reputation and Civil War: Why Separatist Conflicts Are So Violent*. Cambridge University Press, 2009. 272 p.
24. Wimmer A., Min B. The Location and Purpose of Wars Around the World: A New Global Dataset, 1816–2001. *International Interactions*. 2009. Vol. 35, no. 4. P. 390–417. URL: <https://doi.org/10.1080/03050620903328837> (date of access: 29.11.2022).
25. Legvold R., Beissinger M. R. Nationalist Mobilization and the Collapse of the Soviet State. *Foreign Affairs*. 2002. Vol. 81, no. 6. P. 197. URL: <https://doi.org/10.2307/20033393> (date of access: 29.11.2022).

ETHNO-FEDERALISM AS A SCIENTIFIC CONCEPT AND A FACTOR OF POST-SOVIET SEPARATISM

Pavlo Lysianskyi

<https://orcid.org/0000-0003-3997-9335>

National University Odesa Law Academy,

Department of Political Theories

Akademichna str., 2, 65009, Odesa, Ukraine

The article presents empirical data on the activities of social movements to promote the idea of separatism in the post-Soviet space. The purpose of the article is to study ethno-federalism as a scientific concept and a factor of post-Soviet separatism.

The attention is focused on the fact that since the topic of separatism in the post-Soviet space naturally goes beyond the traditional branches of political science, the study of the separatist movement has become a significant research program in both comparative politics and international relations.

It is proved that modern society is entering an era characterized by the emergence of new challenges: progressive nationalism, terrorism, religious intolerance and increasing political separatism. In the modern world, a number of ethnically heterogeneous states face ethnic challenges that take the form of ethno-political conflicts and even internal (separatist) wars. Thus, this phenomenon goes beyond the problems of national and regional security and acquires international character. Analysis of situations from different countries, under different types of regimes shows that most people are indifferent in most cases. People tend to remain passive if government policies do not directly affect their routine. However, if people decide to

react, their decisions and actions are the result of motivation to change the status quo and create a different reality for their private and collective interests.

It has been observed that ethnic separatism is a phenomenon of ethnic nationalism, in which ethnic nations seek either autonomy or secession from the states that govern them and create sovereign states or join neighboring states. Ethnic separatism is often addressed through devolution strategies in countries such as India and Belgium, although this does not necessarily stop it. Finally, it is emphasized that the proposed typology can be studied under any type of regime; the choice of one of these theoretical options has different ramifications, depending on whether the particular group under study is under democracy, monarchy, authoritarian or other type of government.

Key words: promotion, separatism, national federalism, ethno-federalism, theory of "segmental states", post-Soviet space.